

Sörény Edina

A könyvtári rendszer támogatásai az elmúlt 10 év tükrében

A cikk a Magyarországon jelenleg működő könyvtári rendszer hazai és EU-s támogatásainak elmúlt 10 évét veszi számba. Jelentős változások történtek a rendszer működésében a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény megalkotása óta. A szakmai rendszer fejlődése révén és a feladatellátás kibővítésével új támogatási formák és lehetőségek jöttek létre. A könyvtárak fejlődésében jelentős eltérések láthatók, ami a támogatások nagyságrendjével is összefüggésbe hozható. A felhasználói igények rohamos változása, a könyvtárak informatikai rendszerekhez kötöttsége, a gyors és hatékony, valamint minőségi feladatellátás biztosítása, a könyvtári terek funkcióinak változása mind olyan kihívások, amivel a könyvtárak újabb és újabb feladatok elé kerülnek, továbbá a szakemberek megtartása, a szakmai tudásuk folyamatos fejlesztése érdekében is további támogatási javaslatok előkészítése szükséges.

Tárgyszavak: könyvtárügy; Magyarország; pénzügyi támogatás

Könyvtárak – Tudástárak

A könyvtári rendszer Magyarország egyik legnagyobb és szinte minden településen elérhető kulturális intézménye. Elmondhatjuk, hogy a kulturális alapellátás egyik bázisa, kulturális alapintézmény. A könyvtárak, könyvtári adatszolgáltatók száma a 2018. évi hivatalos kulturális statisztikai adatok alapján 3940.¹

Ezek nagy része nyilvános könyvtár, míg egy kisebb hányada korlátozottan vagy teljesen zárt intézményi könyvtár. A magyar könyvtári rendszer különböző típusú könyvtárakból áll, amelyeknek célja közös: az olvasói, használói igények minél teljesebb körű kielégítése, amelyet széleskörű és a minőségirányítás szempontjait is figyelembe vevő, korszerű szolgáltatások biztosítanak, a technológiai innovációkat folyamatosan alkalmazva és a szakemberek tudására, kreativitására építve.

1. táblázat

2018. évben a hazai adatszolgáltató könyvtárak típusai és száma (db):²

nemzeti könyvtár	1
szakkönyvtárak (országos, egyházi, orvosi, egyéb)	326
felsőoktatási könyvtárak	141
települési közkönyvtárak:	3402
– fenntartott könyvtár	807
– könyvtári szolgáltatóhely	2595
egyéb könyvtárak	46
munkahelyi könyvtárak	24
iskolai könyvtárak	számuk megközelíti a kb. 3000-et
Összesen a könyvtárak száma Magyarországon	kb. 6940

A könyvtárak a magyar nemzeti tudás táráét együttesen adják, amire a XXI. század politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai változásai hatással vannak. A 3940 könyvtár teljesítményének mutatói évente kismértékben változnak, de a 8124 fő³ szakképzett könyvtáros több mint 100 millió dokumentumgyűjteményt gondoz Magyarországon és tesz elérhetővé az olvasók számára elektronikus és papíralapú formában. Míg a beiratkozott olvasók száma 2018-ban 1 986 239 fő volt, akik 22 989 185 dokumentumot kölcsönöztek, addig a könyvtárak szolgáltatásait, digitális tudástárait távolról 115 millió alkalommal vették igénybe. Ez azt mutatja, hogy a könyvtárak társadalmi beágyazottsága továbbra is magas. A tudásfejlesztés, az oktatás támogatása, az információk elérése mellett folyamatosan emelkedik a kulturális tematikájú rendezvényeik száma – 2018. év: 115 943 alkalom – aminek látogatottsága meghaladta a 4 millió résztvevőt.

A könyvtári ellátás és szolgáltatások jogszabályi támogatása

A könyvtárak alapkövetelményeit, alap- és kiegészítő feladatait az évek során többször módosított, a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (Kultv.) határozza meg. Emellett a Kultv. 64. § (1) bekezdése alapján a települési könyvtári ellátás biztosítása a települési önkormányzatok kötelező feladata, valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 11.§ (2) bekezdése alapján a felsőoktatási intézményeknek biztosítani kell a könyvtári szolgáltatást. A nyilvános könyvtári feladatok ellátását elsősorban a központi költségvetési támogatások biztosítják.

Az államháztartás egy központi és egy önkormányzati alrendszerből áll, melyek közül az előbbi magában foglalja a központi költségvetést, a társadalombiztosítási alapokat, valamint az elkülönített állami pénzalapokat. Az önkormányzati alrendszerbe tartozik például: a helyi önkormányzat, a helyi nemzetiségi önkormányzat és az országos nemzetiségi önkormányzat költségvetési támogatása.

A Kultv. 70. § (2) bekezdése alapján az állami feladatokhoz kapcsolódó központi költségvetési hozzájárulások az alábbiak:

- „a nemzeti könyvtár, az állami egyetemi könyvtárak és az országos szakkönyvtárak esetében az állami támogatás a fenntartók fejezeti költ-

ségvetésében, míg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár esetében a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében⁴ kerül biztosításra,

- „a megyei hatókörű városi könyvtári és a fővárosi könyvtári feladatok támogatásához a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében⁵ kerül biztosításra,
- „a települési önkormányzatok által kötelező feladatként biztosított nyilvános könyvtári ellátás biztosításához a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében⁶ kerül biztosításra,
- az 5500 fő és az alatti lakosságszámú „kistélepülések által igénybe vehető megyei hatókörű városi könyvtári feladatok támogatásához szintén a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében⁷ kerül biztosításra, továbbá
- „a települési önkormányzatok által működtetett könyvtárak állománygyarapítási kereteinek érdekeltlégnövelő támogatásához szintén a helyi önkormányzatok költségvetési fejezetében⁸ kerül biztosításra.

A Kultv. VIII. fejezetében, a 71. § írja elő, hogy a minisztérium – jelenleg az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) – fejezete milyen támogatások biztosítását teszi lehetővé a nyilvános könyvtári ellátáshoz:

- forrás biztosítható a Kultv. 60. §-hoz kapcsolódóan: az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) működtetéséhez, a nemzetiségi könyvtári ellátáshoz, a határon túli könyvtári ellátás támogatásához, az országos könyvtári informatikai fejlesztéséhez, mint például az Országos Könyvtári Platform, a könyvtári szakemberek továbbképzéséhez, a könyvtárhasználattal kapcsolatos kutatásokhoz, szakmai módszertanok és szabványok kidolgozásához, az országos könyvtári statisztikai adatokkal kapcsolatos tevékenységekhez, valamint a könyvtári minőségirányítás feladataihoz. Ez utóbbiak a Könyvtári Intézet feladatkörébe tartoznak.
- Központi költségvetési támogatás biztosítható a könyvtári dokumentumok vásárlásához és állományvédelméhez, az ODR-hez kapcsolódó könyvtárközi postaköltségéhez, a könyvtári rendszer működtetése céljából a könyvtár alapadatainak túl végzett tevékenységekhez (például mintaprogramok támogatása), a miniszter által meghatározott egyéb feladatok (például a 2000-es évek elején a városi könyvtárak helytörténeti folyóiratainak digitalizációja, 2019-ben a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia megvalósításához kapcsolódó pályázatok), valamint a könyvtári szakfelügyelet működtetése, a szakértői tevékenységek finanszírozása és nem

utolsósorban a könyvtári informatikai hálózat fenntartása és fejlesztése, valamint a dokumentumok elektronikus tartalmi feltárása és digitalizálása, digitális adatbázisok létrehozásának támogatása.

A fenti felsorolásban lévő tevékenységek egy részéhez áll rendelkezésre jelenleg központi költségvetési támogatás.

Működés és fejlesztés

Az elmúlt évtizedek során a könyvtárak működésében és fejlesztési lehetőségeiben jelentős átalakulás történt. Rendelkezésre állnak a fenti jogszabályok alapján a központi költségvetési támogatások közvetlenül vagy elkülönített pénzügyi alapon keresztül közvetett módon. A könyvtárak számára az állami támogatások közvetett módon például a Nemzeti Kulturális Alap, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap, a Nemzeti Foglalkoztatási Alap és a Bethlen Gábor Alap pályázatai révén érhetők el. Emellett a könyvtárak kiegészítő forráshoz juthattak az elmúlt évek során gazdasági társaságok, civil alapok és Európai Unión kívüli pályázatok révén.

A könyvtárak működését jelenleg is főként az éves költségvetési támogatások biztosítják, emellett a könyvtárak számára egy új, nagyobb léptékű fejlesztéseket lehetővé tevő források váltak elérhetővé. A könyvtárak infokommunikációs-technológiai hátterének, a szolgáltatásainak, a kulturális és szakmai programjainak, valamint a szakemberek tudásának fejlesztésére 2004-től a magyarországi pályázati rendszeren keresztül európai uniós pályázati források állnak rendelkezésre.

Az Európai Unió felzárkózást támogató fejlesztési forrásai

Az Európai Unió (EU) 28 tagállamból áll, amit 513,4⁹ millió polgár alkot. Az egy főre jutó magyar GDP 2017-ben az uniós átlag 67,8%-át tette ki¹⁰, és minden negyedik régióban alacsonyabb az EU GDP-átlag 75%-ánál.

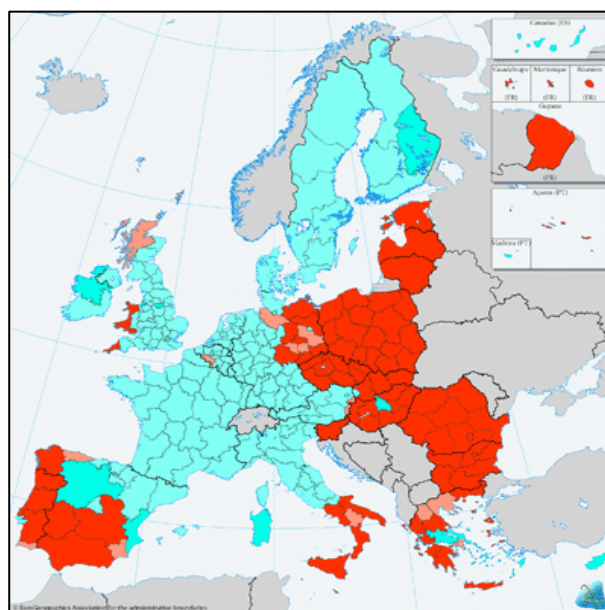
A 2004–2007-es időszakban a Nemzeti Fejlesztési Terv – Humán erőforrás-Fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) révén az oktatáshoz kapcsolódóan könyvtári fejlesztések valósulhattak meg, de viszonylag kis számszágban.

A 2007–2013-as fejlesztési időszakban az Európai Unió a hétéves költségvetésében mintegy 347

milliárd eurót biztosított a 15, legutoljára csatlakozott tagállam számára, köztük Magyarország számára. Erre az időszakra 3 fejlesztési célkitűzést határozott meg az EU a források felhasználásával kapcsolatban:

1. Konvergencia célok: felzárkóztatás támogatása, a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése.
2. Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság céljai: a gazdasági versenyképesség és a foglalkoztatottság növelése (tudás gazdaság, innováció, vállalkozásfejlesztés, környezetvédelem, közlekedésfejlesztés, humán erőforrásfejlesztés).
3. Európai Területi Együttműködés céljai: határmenti, tagállamok közötti és régiók közötti együttműködés fejlesztése.

Az országokkal történt egyeztetések alapján a hétéves forrás 81,54%-a a „konvergencia”, 5,95% a „regionális versenyképesség és foglalkoztatás” míg 2,52% az „európai területi együttműködés” célkitűzésre kerülhetett felhasználásra. A „konvergencia” és a „regionális versenyképesség és foglalkoztatás” célkitűzés keretében támogatható területeket 2007–2013 között az alábbi térkép mutatja (1. ábra).

1. ábra 2007–2013 között támogatható területek

Eredeti forrás: <http://www.europa.eu.int>

Magyarország forrása a 347 milliárdból 22,6 milliárd euró volt, amely akkor több mint 6 200 milliárd Ft-nak felelt meg. A célkitűzések eléréséhez EU-s pénzügyi alapokat rendeltek (2. táblázat).

2. táblázat

EU-s pénzügyi alapok

Célkitűzés	Pénzügyi alap		
Konvergencia	ERFA*	ESZA**	Kohéziós Alap
Regionális versenyképesség és foglalkoztatottság	ERFA	ESZA	
Európai Terület Együttműködés	ERFA		
A támogatott tevékenységek jellege	Infrastruktúra, fizikai beruházások	Humán jellegű fejlesztések (változásokhoz való alkalmazkodás, oktatás, képzés, társadalmi befogadás, LLL, egészségügy)	Környezetvédelem, közlekedés, megújuló energiaforrások

*ERFA: Európai Regionális Fejlesztési Alap

**ESZA: Európai Szociális Alap

A 2007–2013 időszakban két fejlesztési tervet készített Magyarország.

- 2007–2010: Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)
- 2010–2013: Új Széchenyi Terv (ÚSZT)

Magyarország átfogó fejlesztési célja az ország társadalmi és infrastrukturális megújulása, a foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés feltételeinek megteremtése volt 6 kiemelt területen: a gazdaság, a közlekedés, a társadalmi megújulás, a környezet és energetika, a területfejlesztés és az államreform.

A fejlesztési források 2007–2013 között 15 operatív program (OP) között kerültek felosztásra, amelyből 8 ágazati, azaz tematikus OP és 7 regionális, azaz területi OP volt.

1. Gazdaságfejlesztés Operatív Program / Economic Development Operational Programme.
2. Közlekedés Operatív Program / Transport Operational Programme.
3. Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program / Social Infrastructure Operational Programme /TIOP/.
4. Környezet és Energia Operatív Program / Environment and Energy Operational Programme.
5. Elektronikus Közigazgatás Operatív Program / Electronic Public Administration Operational Programme.
6. Dél-Alföldi Operatív Program / South Great Plain Operational Programme.

7. Dél-Dunántúli Operatív Program / South Transdanubia Operational Programme.
8. Észak-Alföldi Operatív Program / North Great Plain Operational Programme.
9. Észak-Magyarországi Operatív Program / North Hungary Operational Programme.
10. Közép-Dunántúli Operatív Program / Central Transdanubia Operational Programme.
11. Közép-Magyarországi Operatív Program / Central Hungary Operational Programme.
12. Nyugat-Dunántúli Operatív Program / West Pannon Operational Programme.
13. Végrehajtás Operatív Program / Implementation Operational Programme.
14. Államreform Operatív Program / State Reform Operational Programme.
15. Társadalmi Megújulás Operatív Program / Social Renewal Operational Programme /TÁMOP/.

A 2010–2013 között átdolgozásra került az OP-k rendszere és számuk csökkentésre került az alábbiak szerint:

1. Gyógyító Magyarország – Egészségipari Program.
2. Zöldgazdaság-fejlesztési Program.
3. Otthonteremtési Program.
4. Vállalkozásfejlesztési Program.
5. Tudomány-Innováció Program.
6. Foglalkoztatási Program.
7. Közlekedésfejlesztési Program.

2006-tól a minisztérium könyvtári területe állandó résztvevője volt az ÚMFT tervezői csoportjának. A

tervek megvalósításához szükség volt az Európai Bizottság támogatásának elnyerésére. Világossá vált, hogy a kulturális terület csak úgy tud kapcsolódni a fejlesztési programokba, ha nagyon szorosan kapcsolódik az oktatáshoz és fejlesztési irányaihoz, hiszen a kultúra támogatása más dimenziók mentén történik jelenleg is az EU-ban.

A könyvtári fejlesztési célokat úgy kellett megfogalmazni, hogy a fejlesztési elképzelések stratégiai megalapozottságúak és hosszú távúak legyenek. A megfogalmazott elképzeléseknek a könyvtári terület hasznosságát és hatékonyságát kellett elősegíteni.

Az előkészítés feladatai az alábbiak voltak:

- meg kellett fogalmazni a könyvtári terület fejlesztését az ÚMFT és a Kormány számára,
- a Kormány által elfogadott javaslatokat a Bizottság visszajelzéseivel összhangba kellett hozni,
- a Bizottság által elfogadott TÁMOP és TIOP programokból akcióterveket kellett előkészíteni 2 éves bontásban,
- az akciótervekből kormány-előterjesztést kellett előkészíteni,
- az akciótervekben megfogalmazott pályázati konstrukciók tartalmát ki kellett dolgozni a pályázat előkészítő munkacsoportokban (PEMCS), majd
- a beérkezett pályázatokat értékelni kellett.

Elmondhatjuk, hogy a 2008–2013 időszakra, az országos könyvtárfejlesztési stratégiában megfogalmazott jövőképet és a célok elérését nagymértékben az uniós források pályázatai biztosították (3. táblázat).

3. táblázat

Könyvtárfejlesztési stratégia és uniós fejlesztési célok

A Portál Program céljai – Országos Könyvtárfejlesztési Stratégia	Az EU-s könyvtárfejlesztési célok
Minden nyilvánosságra került információ biztosítása érdekében IKT és szolgáltatásfejlesztés	IKT fejlesztése – országosan, megyénként, térségenként és könyvtáranként
24 órás könyvtári szolgáltatás tértől és időtől függetlenül	Szolgáltatások fejlesztése – országosan, megyénként és könyvtáranként
Olvasáskultúrafejlesztés új módszerekkel és programokkal	Olvasáskultúra fejlesztésre – országosan, régióként és könyvtáranként
Közösségi szolgáltatások fejlesztése – a felnőttképzés támogatása	Képzések – akkreditáció az intézménynek, a tanfolyamoknak, a könyvtárosok képzéseken való részvételének támogatása

A könyvtári terület a 2007–2013-as időszakban három önálló konstrukciót tervezett a fejlesztendő kulcsterületekre, amely a „Tudásdepó- Expressz” elnevezést kapta. A könyvtári fejlesztések 100%-os támogatási intenzitással rendelkeztek, így sem az intézményeknek, sem a fenntartóknak nem kellett önrészt biztosítani a fejlesztési projektek megvalósításához, amihez az EU hozzájárulását is el kellett nyerni.

Könyvtári konstrukciók

1. TIOP 1.2.3 – Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése – „Tudásdepó – Expressz”
A TIOP-program a nyilvános könyvtárak infokommunikációs infrastruktúra-fejlesztését támogatta, de kizárólag a konvergencia régiókban (6 régió). A Közép-Magyarországi Régió könyvtárait, bár az IKT-fejlesztés hasonlóan indokolt volt, nem lehetett támogatni ilyen típusú pályázatokkal, mert az Európai Unió számításai alapján a térség fejlettsége elérte az uniós átlagot. A konstrukció a könyvtárak oktatási-képzési szerepéhez kapcsolódóan korszerű IKT-infrastruktúra-fejlesztést célozott meg. Olyan könyvtári infrastruktúra-fejlesztés megvalósítása indult el, amelynek révén a tanulók, oktatók és a lakosok az ország legkisebb, legtávolabbi településének könyvtárából is megrendelhessek az ország bármely könyvtárában őrzött dokumentumokat. Továbbá, a működő könyvtárral nem rendelkező kistelepülések könyvtárbusz kialakítását célozta meg. A könyvtári szolgáltatások egyenlő esélyű eléréséhez pályázatban kötelezően megvalósítandó feladat volt a fogyatékkal élők számára biztosítandó speciális könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése.

2. A TÁMOP 3.2.4 program a nyilvános könyvtárak és könyvtári tevékenységet folytató szervezet számára nyújtott lehetőséget a könyvtári szolgáltatások minőségi megújítására, az olvasáskultúra fejlesztésére és a könyvtárosok magas szintű kompetenciáinak elérésére a konvergencia régiókban (6 régió) és a Közép-Magyarországi Régióban.

A konstrukciók neve „Tudásdepó - Expressz”

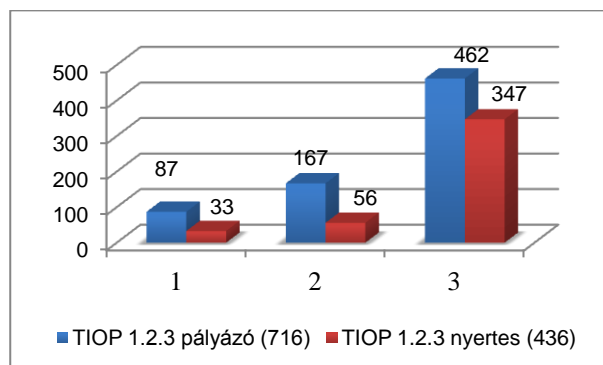
- a. A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élethosszig tartó tanulás érdekében, valamint
- b. Országos könyvtári szolgáltatások bővítése, fejlesztése az oktatás és a képzés támogatásának fejlesztése érdekében volt.

A TÁMOP elsődleges célja az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtéseként új tanulási lehetőségek és formák elterjesztése, valamint az oktatási és kulturális intézményrendszer közötti együttműködés új útjainak kiépítése volt. A másodlagos célja, hogy a könyvtári rendszer jobb hatásokkal szolgálja a minőségi oktatást, a formális oktatáson kívüli képzést és tanulást, a könyvtári szolgáltatásokkal megvalósítandó olvasási és digitális kompetenciák fejlesztését a területi különbségek csökkentését szem előtt tartva.

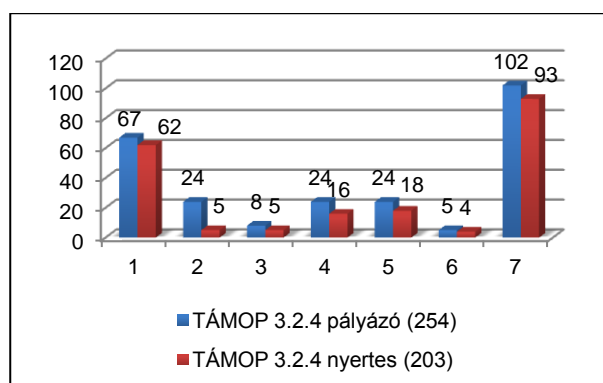
A fentiek érdekében fejleszteni kellett a könyvtárak tanulást segítő szolgáltatásait és adatbázisait, az az országos és helyi dokumentum- és információszolgáltatási rendszereket, valamint a könyvtárak humán erőforrását. Nagy hangsúlyt kapott az új lakossági rétegek bevonása, az olvasók egyes csoportjait megcélzó, olvasási és digitális kompetenciákat támogató programok, valamint az otthonról is elérhető web alapú szolgáltatások fejlesztése.

Sor került az országos dokumentum-ellátási rendszer fejlesztésére, bővítésére, az országos közös katalogizálás rendszerének fejlesztésére, a MOKKA és az ODR rendszerek összekapcsolására, a különböző országos könyvtári adatbázisok közös keresőrendszerének kialakítására (EPA, HUMANUS, MATARKA egy közös felületen), cikkarchívum kialakítására, az országos dokumentumküldő rendszer továbbfejlesztésére a szerzői jog által védett tartalmak elektronikus formában történő szolgáltatására, (OEDR koncepció és rendszer kialakítása), az országos olvasásnépszerűsítő és -fejlesztő program kialakítására (országos kampány megszervezése, mintaprogramok kifejlesztése, olvasásportál kialakítása).

A TIOP-konstrukcióra benyújtott pályázati projekttervek összes forrásigénye 6,8 Mrd Ft volt, míg a felhasználásra került hétéves, többször megemelt keret nagysága 5,1 Mrd Ft lett (2. ábra). A TÁMOP-konstrukcióra benyújtott pályázati projekttervek összes forrásigénye 11,5 Mrd Ft volt, míg a felhasználásra került hétéves, szintén megemelt keret nagysága 8,5 Mrd Ft volt (3. ábra).

2. ábra A TIOP adatai

3. ábra A TÁMOP adatai

A könyvtári terület összességében a 2007–2013-as EU-s fejlesztési ciklusból több mint 17 Mrd Ft támogatáshoz jutott és használt fel a könyvtári szolgáltatások fejlesztése érdekében.

A Széchenyi2020

2014-ben egy új időszak kezdődött az uniós forrású fejlesztési források rendszerében. Megszűnt a Nemzeti Fejlesztési Ügynök és az ESZA Nkft., a fejlesztési programok végrehajtását korábban felügyelő szervezet beolvadt az EMMI-be. Ennek következtében az irányító hatóság és a közreműködő szervezet e minisztérium szervezetébe épült be. 2014 szeptemberében az Európai Bizottság és Magyarország között megtörtént a 2014–2020

időszak Partnerségi Megállapodásának aláírása, ami ezen időszak stratégiai keretét határozta meg. Magyarország 2020-ig 12 000 milliárd forint fejlesztési forrást használhat fel az Európai Unió és a hazai költségvetés támogatásával. Ezt követően kidolgozásra kerültek a 2014–2020 időszakban a fejlesztéseket megalapozó operatív programok:

1. Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP).
2. Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP).
3. Intelligens Közlekedésfejlesztési Operatív Program (IKOP).
4. Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP).
5. Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP).
6. Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP).
7. Vidékfejlesztési Program (VP).
8. Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztés Operatív Program (KÖFOP).
9. Rászoruló Személyeket Támogató Operatív Program (RSZTOP).

A Kormány által benyújtott és az Európai Bizottság által elfogadott operatív programok illeszkednek az EU2020 stratégiához. Az EMMI operatív programja hét évre az EFOP lett. Az EFOP 5 prioritási tengellyel rendelkezik, amelyet a hasonlóan az előző időszakhoz ESZA- és EFRA-alapok finanszíroznak a hazai költségvetés kiegészítésével (15%) (4. táblázat).

Az EFOP hétéves kerete 2 612 789 000 euró, amely a kulturális intézmények és így a könyvtárak

fejlesztését biztosítják az alábbi konstrukciókon keresztül:

- EFOP-1.3.1 Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás: 3 Mrd Ft/hét év,
- EFOP-3.3.2 Kulturális intézmények a köznevelés eredményességéért: 6,87 Mrd Ft/hét év,
- EFOP-3.3.3 Országos múzeumi és könyvtári központi fejlesztés: 2 Mrd Ft/hét év,
- EFOP-3.7.3 Az egész életen át tartó tanulást megalapozó fejlesztések: 6 Mrd Ft/hét év,
- EFOP-4.1.8 Kulturális intézmények tanulást segítő infrastrukturális fejlesztései: 2 Mrd Ft/hét év.

Emellett az új fejlesztési időszakban más OP-k is tartalmaznak könyvtárfejlesztési lehetőségeket, mint például az alábbiak:

- TOP-5.3.1-16 A helyi identitás és kohézió erősítése: 10,954 Mrd Ft.
- TOP-6.9.1-16 A társadalmi együttműködés erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok.
- TOP-6.9.2-16 A helyi identitás és kohézió erősítése.
- TOP-7.1.1-16 Kulturális és közösségi terek infrastrukturális fejlesztése és helyi közösség-szervezés a városi helyi fejlesztési stratégiához kapcsolódva – 45,644 Mrd Ft keretösszegű, amelyre 2016 október végéig pályázható a 10 ezer főnél népesebb városi jogállású településen működő helyi akciócsoportoknak (HACS).
- VP-6-7.4.1.1-16 A vidéki térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére: 26,90 Mrd Ft.

4. táblázat

Az EFOP adatai

Prioritási tengely	Finanszírozó alap	Támogatási keret (Euro)	Megoszlás %-ban
1. Együttműködő társadalom	ESZA	867 012 684	33,1 %
2. Infrastrukturális beruházások a társadalmi együttműködés erősítése érdekében	ERFA	486 615 891	18,6 %
3. Gyarapodó tudástőke	ESZA	806 776 930	30,8 %
4. Infrastrukturális beruházások a gyarapodó tudástőke érdekében	ERFA	418 200 606	16 %
5. Pénzügyi eszközök alkalmazása a társadalmi együttműködés erősítése érdekében, valamint társadalmi innováció és transznacionális együttműködések	ESZA	34 182 889	1,3 %

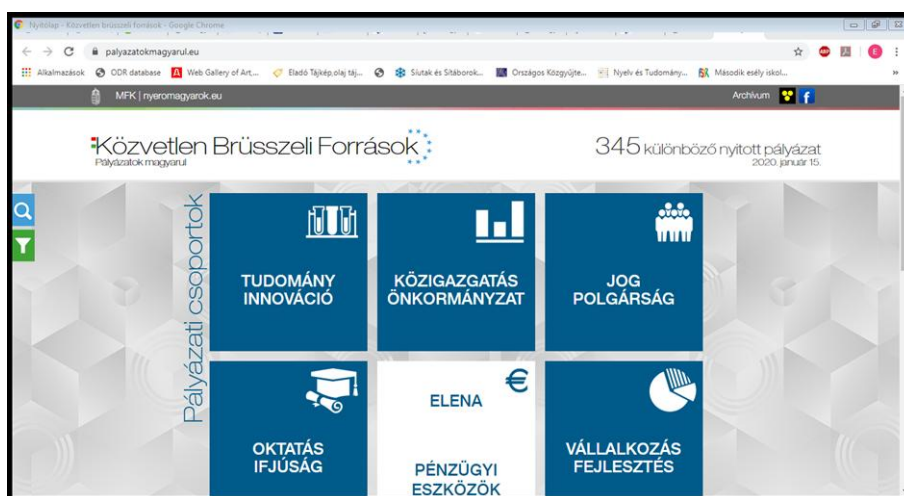
A könyvtári terület 2012–2013-ban megtervezett fejlesztési irányjai, amelyek főként a szolgáltatás-fejlesztést, az infrastruktúra megújítását és az oktatást támogató programfejlesztést célozták meg, a 3. prioritási tengelybe kerültek. A 2014–2020-as időszakban a könyvtárak számára csak egy önálló fejlesztési keret vált elérhetővé, ami az IKT-fejlesztést támogatta 2 Mrd Ft-tal. Az előző időszakban beérkezett igények fényében várható volt a forráskeret gyors lepályázása és a tartaléklisták kialakulása. A szakmai, módszertani fejlesztés érdekében két program került kialakításra: az egyik a könyvtárak kompetenciafejlesztési tevékenységének támogatásához, a másik a könyvtári közösségek fejlesztését és a könyvtári önkéntesség területét célozta meg. A többi konstrukcióban a könyvtárak a kedvezményezett körben voltak jelen, a többi kulturális intézménnyel versenyezve a források eléréséért.

Fontos megjegyezni, hogy ebben az időszakban is eltérő volt a támogatások tervezhetősége. A 6 fejlesztendő régió és a közép-magyarországi területek fejleszthetősége közti különbségek továbbra is megmaradtak, ami annak volt köszönhető, hogy főként a Budapesten és Pest megyében lévő felsőoktatási könyvtárak, országos szakkönyvtárak

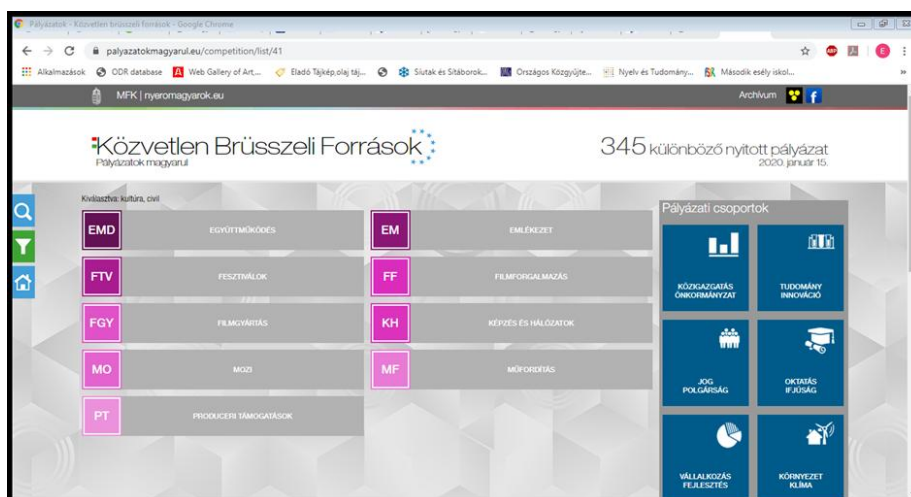
és közkönyvtárak, valamint a nemzeti könyvtár EU-s támogatása nem valósulhatott meg.

Az Európai Bizottság a korábbi programozási ciklusokban szerzett végrehajtási tapasztalatokra támaszkodva a jelenlegi, 2014–2020-as időszakban is támogatja a pénzügyi eszközök (azaz visszatérítendő támogatások) használatának bővülését, hogy a hagyományos támogatás alapú finanszírozás mellett egy hatékonyabb és fenntarthatóbb alternatíva is biztosítható legyen. A gazdaságilag életképes projektek megcélzásával a pénzügyi eszközök hitelek, garancia, tőke és más kockázatviselési mechanizmusok formájában nyújtanak segítséget.

A 2014–2020-as programozási időszakban a pénzügyi eszközök közvetlen közösségi programokon – pénzügyi közvetítőkön – keresztül is elérhetők, amelyek már magyarul is olvashatók a Közvetlen Brüsszeli Források¹¹ (4. [1.2.3.] ábra) portálon keresztül. A portálon évről évre nő a pályázati felhívások száma, amely a könyvtárak számára is lehetőséget biztosít további EU-s, de euro formában biztosított források eléréséhez. E pályázatok esetében előnyt jelent az országok közötti együttműködésben történő megvalósítás.

4. ábra Közvetlen brüsszeli források (1)

4. ábra Közvetlen brüsszeli források (2)

4. ábra Közvetlen brüsszeli források (3)

Civil támogatások a könyvtári fejlesztésekre

Előfordul, hogy a könyvtárak rendelkezésére állnak eseti jelleggel gazdasági társaságok pályázatait, valamint a korábbi években a civil alapok pályázatait forrásai, mint például:

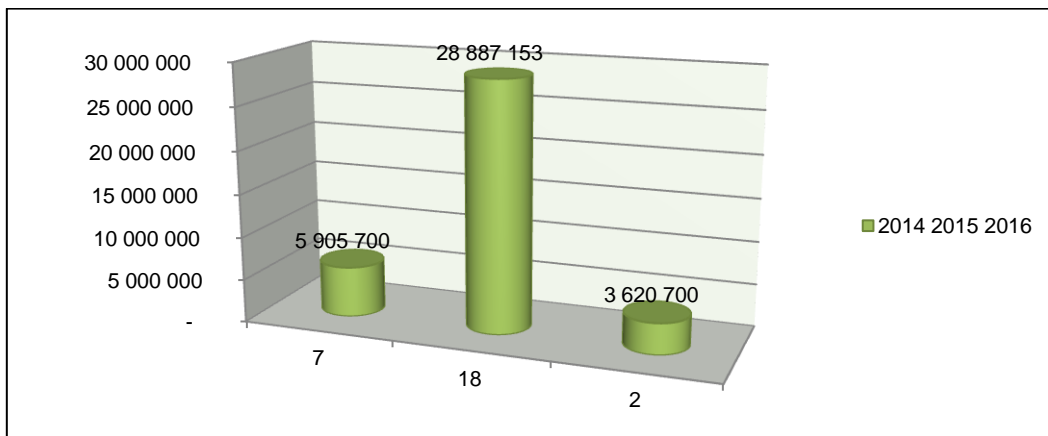
Nemzeti Civil Alapprogram – NCA

Az NCA 2003–2011 között a nyilvántartásba vett magánalapítványokat és társadalmi szervezeteket támogatta, amelyek legalább egy éve ténylegesen működtek, köztük a könyvtári szakmai szervezeteket is. 2004 és 2008 között, több mint 50 ezer pályázat keretében 33 milliárd Ft költségvetési támogatást tett elérhetővé a civil szervezetek számára a program. 2011-es megszűnését követően létre-

jött a Wekerle Sándor Alapkezelő, amely a hazai forrású pályázatok kezelését végezte, ami 2013-ban az Emberi Erőforrás Támogatáskezelővé¹² (EMET) alakult át. Az EMET pályázattal irányai: felsőoktatási és köznevelési pályázatok, kulturális pályázatok.

Nemzeti Együttműködési Alap – NEA

A NEA a civil önszerveződések működését, a nemzeti összetartozást, valamint a közjólétet, illetve a civil szervezetek szakmai tevékenységét támogatja. 2014–2016 között a roma kultúra támogatását elősegítő pályázatok kerültek kiírásra, amelyeken a könyvtárak is eredményesen szerepelnek. Éves kerete 50 millió Ft volt (5. ábra).

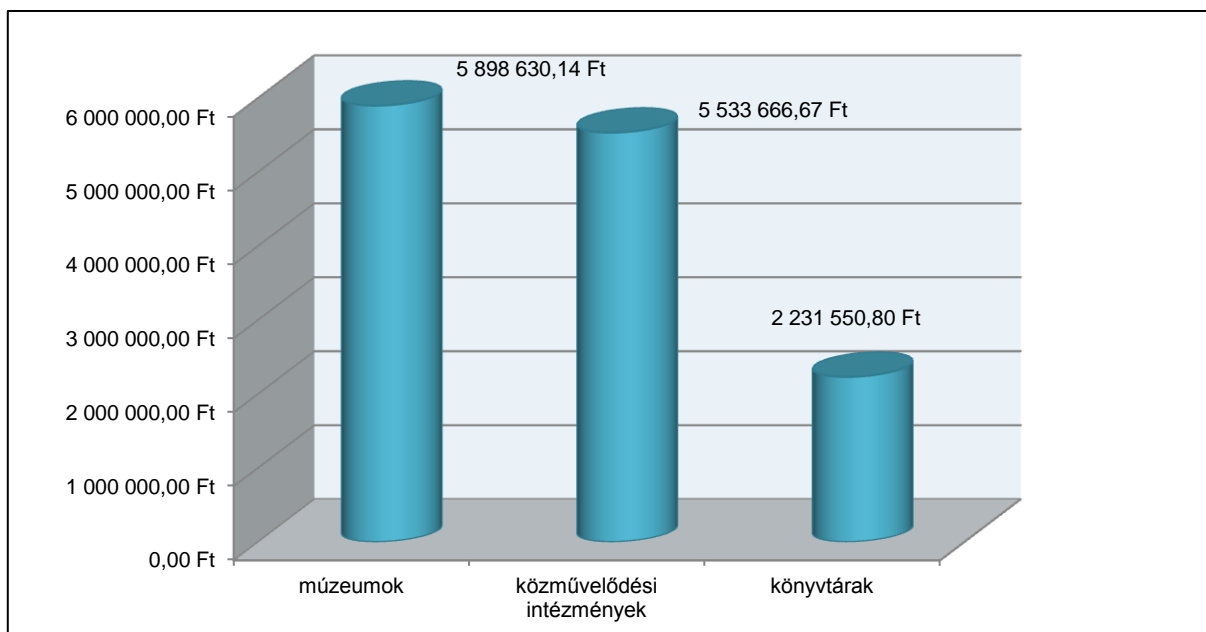

5. ábra NEA támogatások – könyvtári civileknek

Jelenleg 5 kollégium működik a szervezetben: Közösségi környezet kollégium, Mobilitás és alkalmazkodás kollégium, Nemzeti összetartozás kollégium, Társadalmi felelősségvállalás kollégium, Új nemzedékek jövőjéért kollégium. A kollégiumok közül a könyvtári terület szervezetei többnek is a kedvezményezett körébe tartoznak. A fentiekén túl lehetőség van az Európai Unió kívüli pályázatok elérésére¹³ is. Ez utóbbiakhoz partnerkapcsolatok és nyelvtudás elengedhetetlen.

A központi költségvetés támogatásai Magyarország éves költségvetésében

2016-ban egy elemzést végeztem a központi támogatások felhasználása vonatkozásában. A központi költségvetési támogatások megoszlásának áttekintése során három kulturális szakterületet vizsgáltam – könyvtár, múzeum, közművelődés – az egy intézményre jutó támogatás megoszlása szempontjából. Ennek eredménye a korábban felállított hipotézist erősítette meg (6. ábra).

6. ábra Könyvtár, múzeum, közművelődés támogatása

Az eredményeket követően fontosnak tartom bemutatni, hogy milyen főbb központi költségvetési támogatások állnak rendelkezésre a könyvtárak számára. Sőt a 2016. évi kutatás megismérlése is indokolt.

Támogatások

1. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap (NFKIA) (LXII. költségvetési fejezet) biztosítja a tudományos kutatás, a felsőoktatási könyvtárak és pár éve a közkönyvtárak számára elérhető Elektronikus Információszolgáltatást (EISZ), amelynek éves költségvetési támogatása 2012-től 1,426 Mrd Ft, majd 2018-tól 1,95 Mrd Ft.

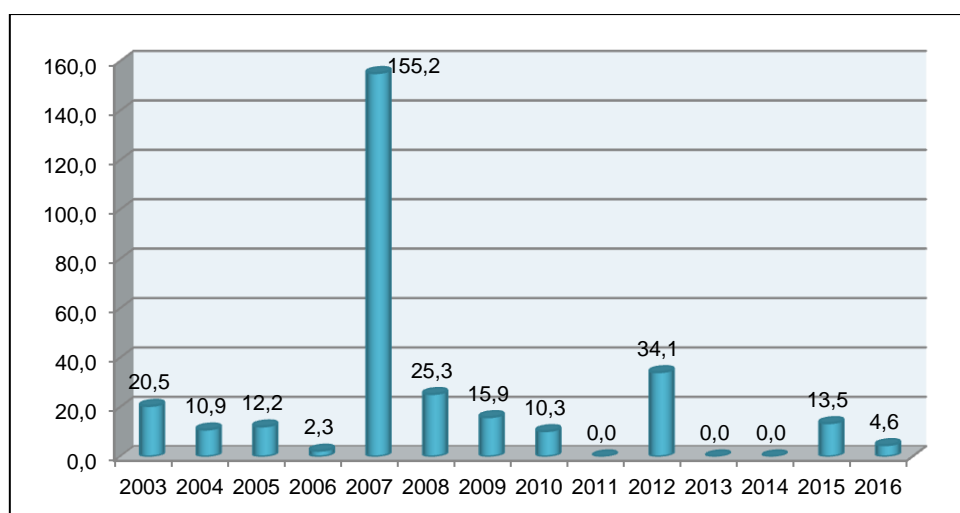
A NFKIA jogelődje, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA), amelyet 1986-ban hoztak létre és 2014. év végéig működött. Feladatait az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramokról szóló 1997. évi CXXXVI. törvény¹⁴ határozta meg. A pályázatos formában könyvtárak számára is elérhető források évente változó keretösszeggel kerültek meghatározásra. A pályázati rendszer az European Research Council-hoz (ERC) hasonlóan a színvonalas alapkutatót támogatta, az azonnali hasznosíthatóság elvárása nélkül. Cél a magyarországi munkahelyeken végzett alapkutató, amely nemzetközileg is kiemelkedő felfedező kutatásnak minősül, aminek többsége csak több év múlva épül be az innováció folyamatába.

A pályázatok társadalmi küldetéssel is bírtak. Fontos volt, hogy az innováció járuljon hozzá a nemzeti tudásbázis bővítéséhez, segítse elő a nemzetközi alapkutatói programokban való részvételt.

Az NKFI célrendszere hasonló, de a költségvetésétől elkülönítetten kezelt és megállapított pályázati forrásokat az Európai Unió forrásai is növelhetik. Az OTKA és az NKFI könyvtárak által elnyert támogatásainak megoszlása (36) az egyéni és intézményi támogatások esetében a 7. ábrán látható.

2. A könyvtárak szakmai programjait, kisléptékű fejlesztését a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) (LXVII. költségvetési fejezet) támogatásai teszik lehetővé. Az NKA alapításának éve 1993. amelynek feladatait a Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény szabályozza. Az NKA 2016. január 1-jétől a Magyar Művészeti Akadémia javaslatai alapján jelentősen módosult, ami a támogatási, pályázati források felosztását és az NKA kollégiumainak számát és összetételét is átalakította. Elnöke a kultúráért felelős miniszter. A jogszabályban foglaltak végrehajtója és 2017. január 1-jéig a Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága volt, ami 2017. január 1-jétől az Emberi Erőforrások Támogatáskezelőjébe olvadt be. Az NKA feladata a hazai és határon túli magyar kulturális élet finanszírozása, amelynek forrásai:

- az ötöslottö szerencsejáték játékadójának 90 százaléka;
- korábban a kulturális adó teljes összege;
- központi költségvetési előirányzatokból átvett pénzeszközök;
- a jogi személyek és természetes személyek befizetései;
- költségvetési támogatás;
- felajánlás: 1%;
- a szerzői jogról szóló törvény alapján a közös jogkezelő szervezetektől származó befizetések;
- egyéb bevételek, például: nevezési díj bevétel.

7. ábra OTKA - NFKIA könyvtárak támogatása (mFt)

Az éves pályázati támogatás összege változó, de minden évben 10 Mrd Ft felett van.

Az NKA irányító testülete a Bizottság 13 főből áll. Támogatások kiírása a Bizottság hatásköre, míg a pályázati formában elérhető támogatások döntési mechanizmusa a Kollégiumi rendszer hatáskörébe tartozik. Jelenleg 17 állandó és 3 ideiglenes Kollégiummal rendelkezik.

Az NKA támogatja (8. ábra):

- a nemzeti és az egyetemes értékek létrehozására, megőrzésére, valamint hazai és határon túli terjesztésére vonatkozó pályázatokat;
- a kulturális célú központi költségvetési szervek működési kiadásait,
- az évfordulókra, fesztiválokra, hazai és külföldi rendezvényekre, a nemzetközi kiállításokon, vásárokon a nemzeti kulturális jelenlétet, a művészeti alkotások új irányzataira, új kulturális kezdeményezéseket, a kultúrával kapcsolatos tudományos kutatásokat, valamint a kiemelkedő szakmai teljesítmények elismerését és a nemzetközi tagdíjakat.

Fejezeti támogatások

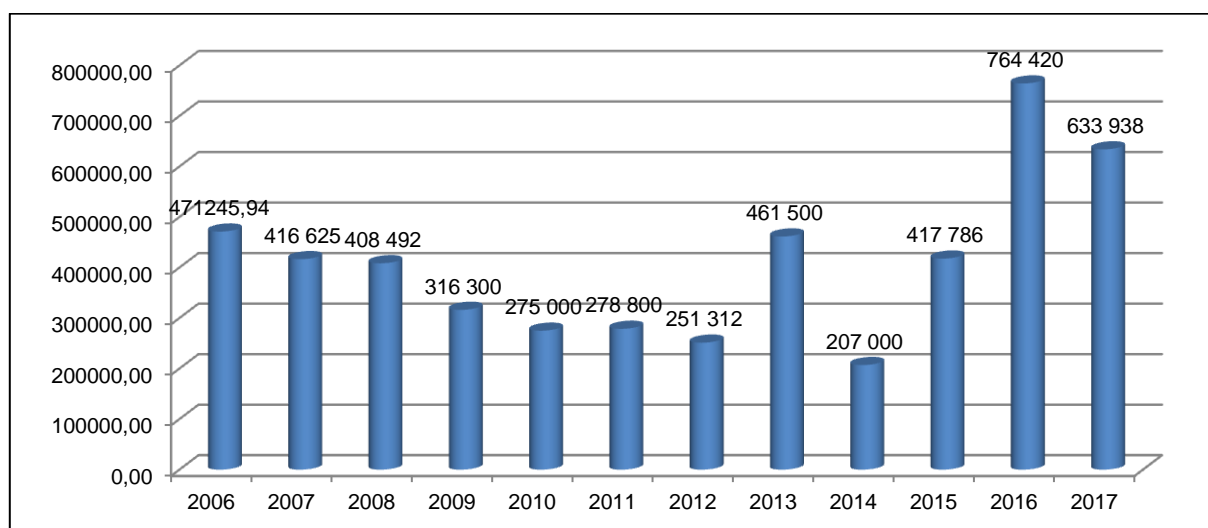
Az Emberi Erőforrások Minisztériuma teljes költségvetése a XX. fejezeti kezelésű előirányzatban található. Itt kerül éves szinten biztosításra az

egyetemek, főiskolák támogatása, amely magában foglalja a felsőoktatási könyvtárak támogatását is. Külön soron jelenik meg a Határon túli magyar felsőoktatási intézmények támogatása, és külön soron jelenik meg a 2012-ben bevezetett nyilvános haszonkölcsönzési jog (Public Lending Right: PLR) éves költsége, amely a kezdeti 100 millió forintról fokozatosan 79,2 millió forintra csökkent.

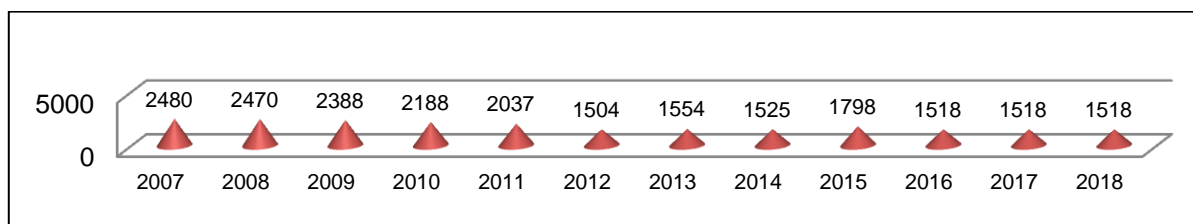
A fejezetben jelenik meg a nem állami felsőoktatási intézmények támogatása, amelyben hasonlóan az állami felsőoktatási intézményekhez, a könyvtárak költségvetése is benne van.

A felsőoktatási intézmények intézményi költségvetése nem nyilvános, így a könyvtáraikra fordított támogatás összege sem tehető közkinccsé, vélhető azonban, hogy eltérő finanszírozási nagyságrendekkel és így lehetőségekkel találkozunk. Érdekességként mondható el, hogy a felsőoktatási intézmények közül egyedüli módon a Nemzeti Közszolgálati Egyetem éves költségvetése, amely szintén tartalmazza a könyvtári költségeket is, önálló soron, a Miniszterelnökség fejezetében (XI.) kerül megjelenítésre.

A fejezet tartalmazza az Országos Széchényi Könyvtár és az Országos Idegennyelvű Könyvtár, mint az EMMI által fenntartott háttérintézmény éves költségvetését kumulált formában (9. ábra).

8. ábra Az NKA könyvtári illetve részben közgyűjteményi támogatása (m Ft)

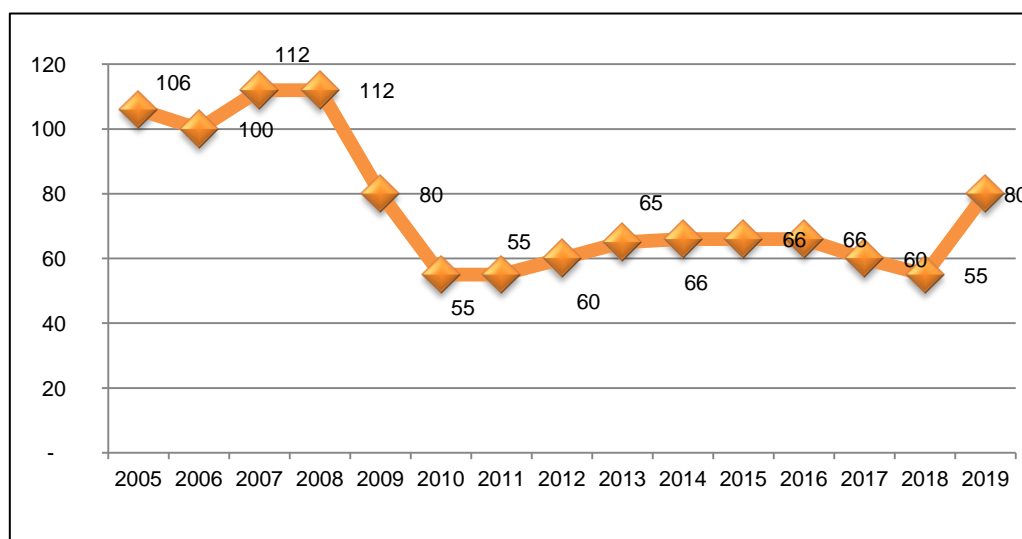

9. ábra A nemzeti könyvtár a költségvetési támogatások tükrében

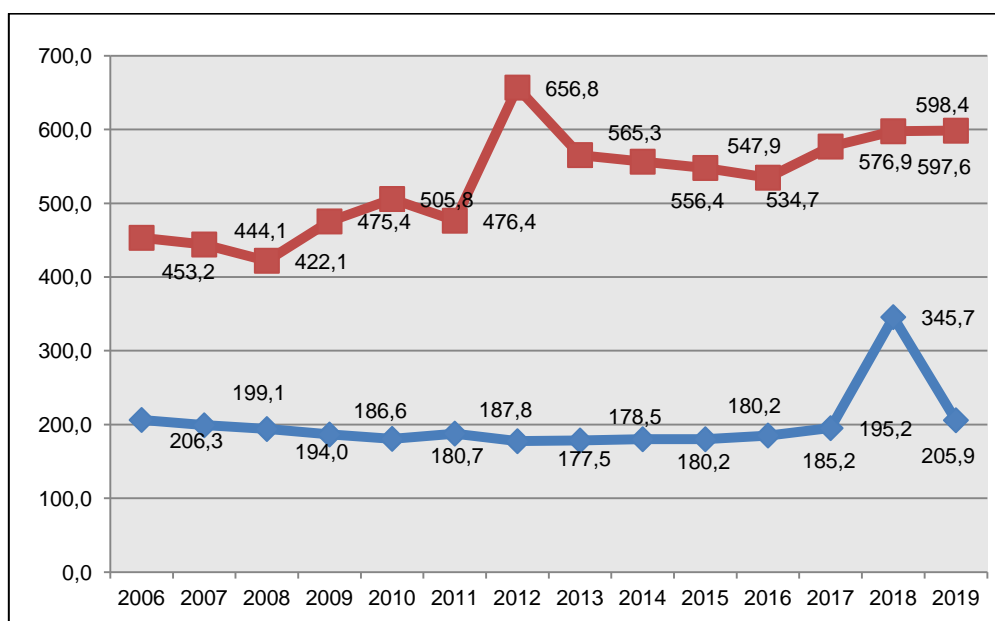
A Közgyűjteményi szakmai feladatok alfejezetben és azon belül a Közgyűjtemények nemzeti értékmentő programja finanszírozza az Országos Dokumentum-ellátási Rendszert¹⁵ (ODR), majd 2018-tól a könyvtári minőségirányítást és mintaprogramok megvalósulását (például komlói, kapuvári és csornai városi könyvtárak mintaprojektjei) (10. ábra). Az ODR-támogatás alakulásának 14 évét mutatja be a 10. alábbi ábra. Az ODR-támogatás létrehozásakor, 2003-ban a támogatás nagysága 120 millió Ft volt. A támogatás csökkenése az 55 ODR-szolgáltató könyvtár számára, főként az emelkedő dokumentumárak miatt kevesebb lehetőséget biztosít a beszerzések számosságát szempontjából. 2019-ben sikerült visszafordítani a folyamatosan csökkenő tendenciát és a 2009. évi

támogatási összeget elérhetővé tenni. A támogatás felosztására minden évben egy, a minisztérium által felkért kuratórium tesz javaslatot a miniszter számára a jogszabályban előírtak alapján.

A központi költségvetésben megjelenik néhány könyvtár önállóan is, mint például a Központi Statisztikai Hivatal – KSH Könyvtár (XXXI.) és a Magyar Tudományos Akadémia – MTA Könyvtár és Információs Központ (XXXIII.) éves költségvetési támogatása, vagy a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár támogatása. A KSH Könyvtár és az MTA Könyvtár és Információs Központ (MTA-KIK) esetében a támogatási összegek az elmúlt 14 évben a 11. ábrán láthatók.

10. ábra ODR-támogatás (m Ft)

11. ábra KSH Könyvtár és MTA KIK

Az MTA KIK esetében az EISZ tevékenységgel kapcsolatos támogatások nem kerültek feltüntetésre a 2017–2019 közötti időszakban.

Az éves központi költségvetés 2. melléklet IV. fejezete és 2020. évtől már a 3. melléklet tartalmazza a közkönyvtárak éves támogatásait, melyek az alábbiak:

- Megyei illetve 2017. óta megyei hatókörű városi könyvtárak feladatainak támogatása.
- Települési önkormányzatok nyilvános könyvtári és közművelődési feladatainak támogatása.
- Budapest Főváros Önkormányzata múzeumi, könyvtári és közművelődési feladatainak támogatása.
- Megyei illetve 2017. óta megyei hatókörű városi könyvtár kistépülési könyvtári célú kiegészítő támogatása (KSZR).
- A települési önkormányzatok könyvtári célú érdekeltség-növelő támogatása.

Megyei hatókörű városi könyvtárak támogatása

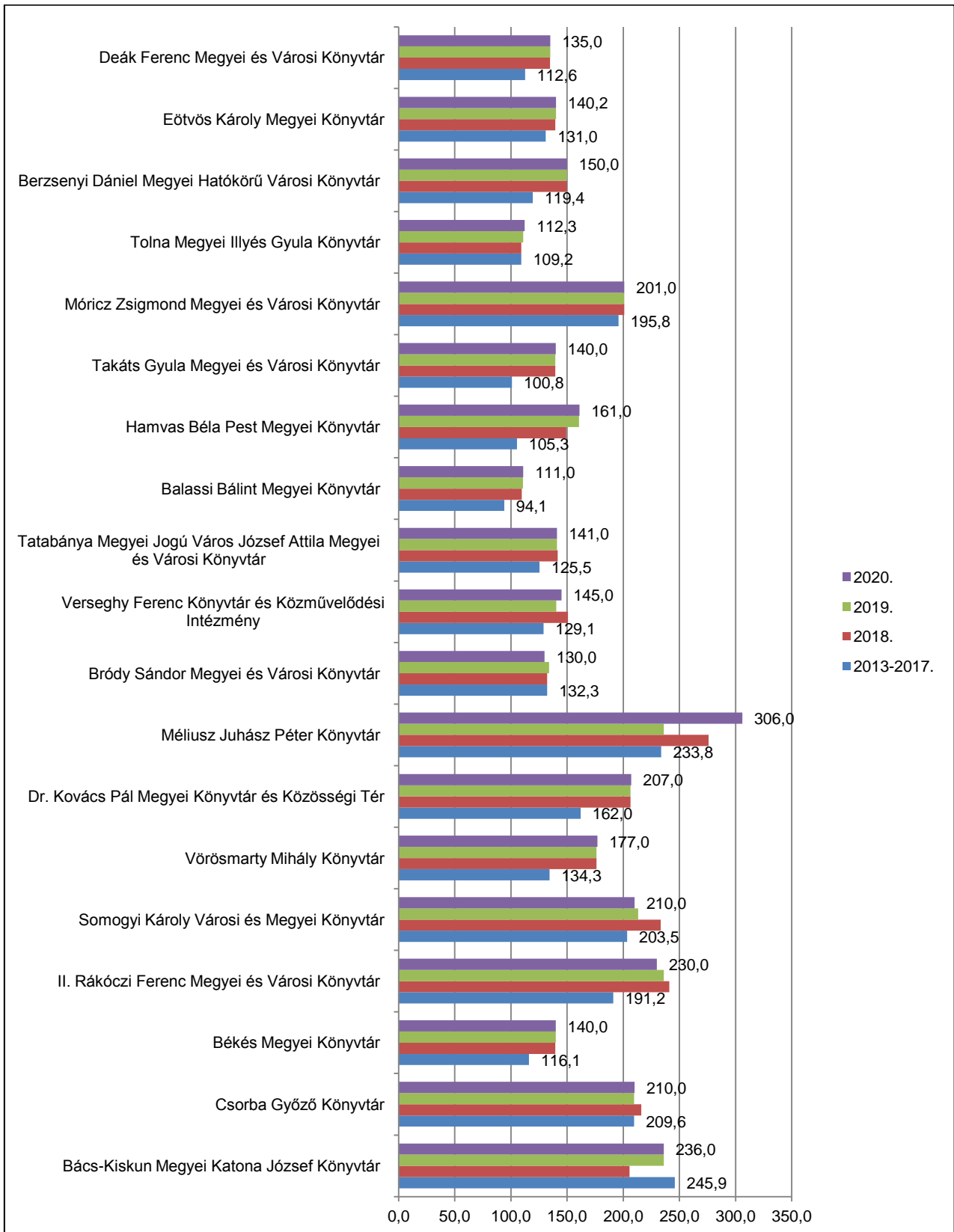
A megyei illetve 2017. óta megyei hatókörű városi könyvtárak állami feladatait a Kultv. 66. §-a¹⁶ szabályozza, amit a 2012. évi CLII. törvény hozott létre, amelyhez költségvetési forrás is rendelkezésre áll 2013-tól. 2013–2015. között a megyei könyvtárak nevesítetten szerepeltek a törvényben, 2016-tól már csak az előirányzat főösszege található a jogszabályban. A 12. ábra a megyei intézmények támogatásának változását mutatja be 2013–2020. évek

viszonylatában. A támogatási összegek kialakításának alapja 2013-ban egyrészt az ellátott területek lakossága és a szakmai mutatók, intézményi teljesítmények alapján került megtervezésre, ami mára átalakult. A megyei hatókörű városi könyvtárak fizikai tereinek megújítására azonban egy új lehetőség nyílt meg a hazai forrású Modern Városok Program révén, amely érinti majd Egert, Tatabányát, Szekszárdot, és várhatóan Győrt is.

A támogatás felhasználásáról a megyei hatókörű városi könyvtárak minden évben beszámolót készítenek, amelyben számot adnak az év során végzett tevékenységeik mellett a támogatás felhasználásáról is. 2013¹⁷–2014¹⁸ között külön miniszteri rendelet szabályozta a támogatás részletes felhasználását, majd 2015. évtől a költségvetési törvény tartalmazza.

Települési könyvtárak lakosságszám alapú támogatása

Települési önkormányzatok a kötelező feladataik ellátásához – nyilvános könyvtári ellátás biztosítása és közművelődési tevékenységek támogatása – központi költségvetési támogatásban részesülnek, amelyet a kultúráért felelős miniszter által kiadott útmutatóban előírtak alapján lehet felhasználni, amiről minden év február 28-ig be kell számolni a minisztérium felé. A felhasználást a Magyar Államkincstár ellenőrzi. Amennyiben a támogatás az

12. ábra Megyei hatókörű városi könyvtárak támogatása

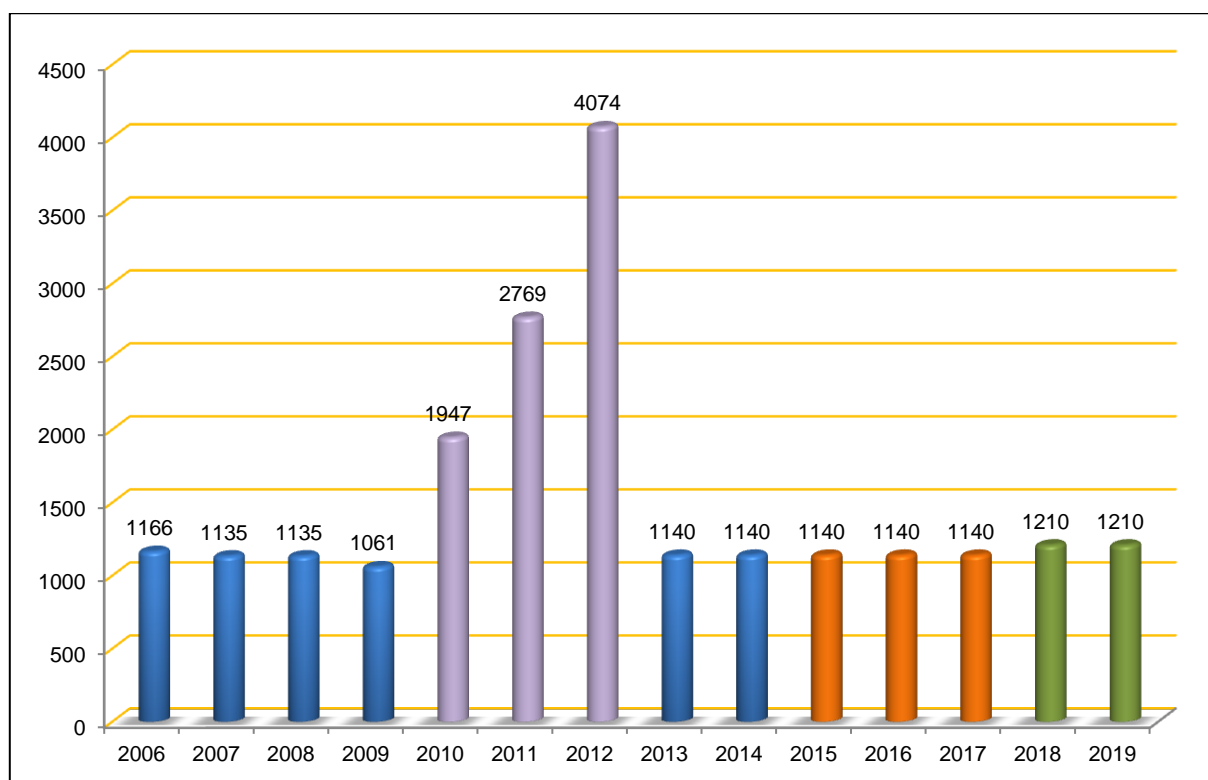
adott év december. 31-ig nem kerül teljesen felhasználásra, akkor a le nem kötött állami támogatást vissza kell fizetnie az önkormányzatnak. Ugyanez igaz a költségvetési törvény 2. melléklet IV. fejezetében lévő valamennyi könyvtári támogatására. Továbbá a szabályok szigorítása következtében az egyes, nem megfelelően felhasznált támogatások esetében szankciók kerültek bevezetésre.

A lakosságszám alapján járó úgynevezett normatíva az elmúlt 10 év folyamán jelentős átalakuláson ment keresztül. 2006–2009-ig a helyi közművelődési és közgyűjteményi feladatok ellátását támogatta, 2010–2012-ig a települési önkormányzatok üzemeltetési, igazgatási, sport- és kulturális feladatait és 2013-tól a települési önkormányzatok nyilvános könyvtári és közművelődési feladatait. 2015-től az 1200 fő alatti települések támogatása esetében változást ért el a kulturális terület, így ezeken a településeken a támogatás nem lehetett kevesebb 1,2 millió Ft-nál. 2018-tól ismét emelkedett az összeg és egy lakosra 1210 Ft, de telepü-

lésenként legkevesebb 1 800 000,- Ft került megállapításra. A könyvtárak esetében ez a támogatás a kistelepüléseken a könyvtári szolgáltató helyek működési költségeihez és a szakemberek bérének biztosításához tud hozzájárulni. A községi és városi könyvtárak esetében pedig a működésüket segíti elő. A megyeszékhely megyei jogú városok ebben a támogatásban nem részesülnek. Kiemelendő, hogy ezen támogatási összeg növelése minden évben kiemelt kérdés a kulturális területen annak érdekében, hogy a városi és községi nyilvános könyvtárak szolgáltatásai fenntarthatók legyenek (13. ábra).

A fővárosi könyvtári ellátás támogatása

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár támogatását a Budapest Főváros Önkormányzata múzeumi, könyvtári és közművelődési feladataira biztosított összevont forrás tartalmazza. 2018-ban nőtt az egy főre jutó támogatás összege (5. táblázat).

13. ábra Lakosságszám alapján járó normatív támogatás összegének változása (Ft/fő)

5. táblázat

A fővárosi könyvtári ellátás támogatása

	fővárosi támogatás egy összegben	fővárosi kiegészítő támogatás lakosságszám alapon
2006	98 754 900	394
2007	91 720 422	375
2008	92 928 022	375
2009	87 776 570	350
2010	69 939 350	392
2011	91 142 000	510
2012	91 142 000	510
2013	677 800 000	0
2014	677 900 000	0
2015	679 400 000	0
2016	679 400 000	0
2017	682 200 000	0
2018	692 200 000	0
2019	692 200 000	0

Megyei hatókörű városi könyvtár kistelepülési könyvtári célú kiegészítő támogatása**„A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) – mint a magyar kistelepülési könyvtári modell”**

A megyei majd megyei hatókörű városi könyvtárak egyik meghatározó állami feladata a kistelepülési könyvtári ellátási rendszer működtetése. A megyei könyvtár a kistelepülési kiegészítő feladatainak ellátásához központi költségvetési támogatásban részesül 2013 óta. Korábban a mozgókönyvtári ellátás keretében, a kistérségi társulásokon keresztül volt mód a kistelepülések könyvtári szolgáltatásainak támogatására, amely azonban országos szinten nagyon eltérő felhasználtságú volt. A 19 megyei intézmény és a feladatellátásba bevont városi könyvtárak 2020. évben már több mint 2700 kistelepülés nyilvános könyvtári ellátását végzi, és ennek keretében több mint 2,5 millió lakos számára juttattak el korszerű könyvtári szolgáltatásokat. Meg kell említeni, hogy a csatlakozás önkéntes, ami a nyújtott könyvtári szolgáltatásokkal való elégedettséget tükrözi. A rendszer társadalmi hatása óriási. A ma már 5500 fő alatti kistelepülésen lakók számára vált elérhetővé a garantált, magas minőségű, egységes elvek mentén kialakított és folyamatos, valós szolgáltatásokat biztosító könyvtári ellátás. A lakosság számára szükséges információk helyben elérhetővé váltak, a helyi igényekhez igazodva könyvek, folyóiratok és napilapok soka-

sága jelent meg ismét a könyvtári terekben. Emellett rendkívül jelentős a rendszer közösségépítő -fenntartó és -megtartó szerepe is. A megyei hatókörű városi könyvtárak a Kultv. 64. §-a alapján és a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről szóló 39/2013. (V. 31.) EMMI rendeletben foglaltak szerint látják el a kistelepüléseket a szolgáltatási szerződés megkötése után.

A kistelepülési könyvtári ellátás általános tapasztalatai:

1. A kistelepülési önkormányzatok önként csatlakoztak a KSZR rendszerhez.
2. A megyei könyvtár megbízható, folyamatos és valós, valamint egységes minőségű szolgáltatást nyújt a megyében lévő kistelepüléseknek, amelyek fogadtatása egyértelműen nagyon pozitív.
3. A legfrissebb információk helyben elérhetővé váltak, amelyhez a megyei könyvtár tudásbázisa megfelelő háttérrel biztosít.
4. A települési könyvtárak kötődése a megyei könyvtárakhoz erősödött, szoros együttműködésben dolgoznak.
6. Az önkormányzat a könyvtári szolgáltató helyek számára előírt követelményeket a lehetőségei szerint, változó minőségben biztosítja.
8. A sokszínű, a település lakosságát a könyvtárba vonzó rendezvények, és az új eszközök mind-mind növelték a könyvtárak presztízsét.
9. A rendszer számos terhet tud levenni a helyi fenntartók válláról, és egyben lehetőséget is jelent, hogy új programokkal, kiadványokkal a lakosság komfortérzetét növelje, közösséget építsen.
10. A megyei szintű feladatellátással a könyvtári munkafolyamatok hatékonyabban megszerezhetőek. A közös adatbázis és nyilvántartó rendszer bevezetésével az ellátás átláthatósága került kialakításra

A KSZR fejlesztését segítik a megyei intézmények által készített 5 évre szóló tervek, amelyek elkészítését helyszíni felmérések segítették elő. A kistelepülések számára a kulturális alapellátást a könyvtári, információs és szolgáltató helyek biztosítják, amelyet ma már 5 könyvtárbusz is támogat.

A legnagyobb eredmény azonban az, hogy a támogatás nem osztódik több felé, hanem közvetlenül a megyei hatókörű városi könyvtárhoz kerül és a felhasználása jogilag és szakmailag szabályozott keretek között történik, ezzel a települési könyvtárak fejlesztése szakmailag megfelelő színvonalon zajlik. A fejlesztés másik eredménye a technikai és

informatikai eszközök megújítása volt. A települési polgármesterek visszajelzése alapján egyértelmű, hogy saját forrásból ilyen irányú fejlesztéseket nem tudtak volna végrehajtani. A leginkább szembetűnő fejlesztések a könyvtári épületek megújulása volt és lesz a jövőben is.

Az elmúlt 14 évben a kistelepülési könyvtári ellátás támogatásának nagysága a 14. ábrán látható.

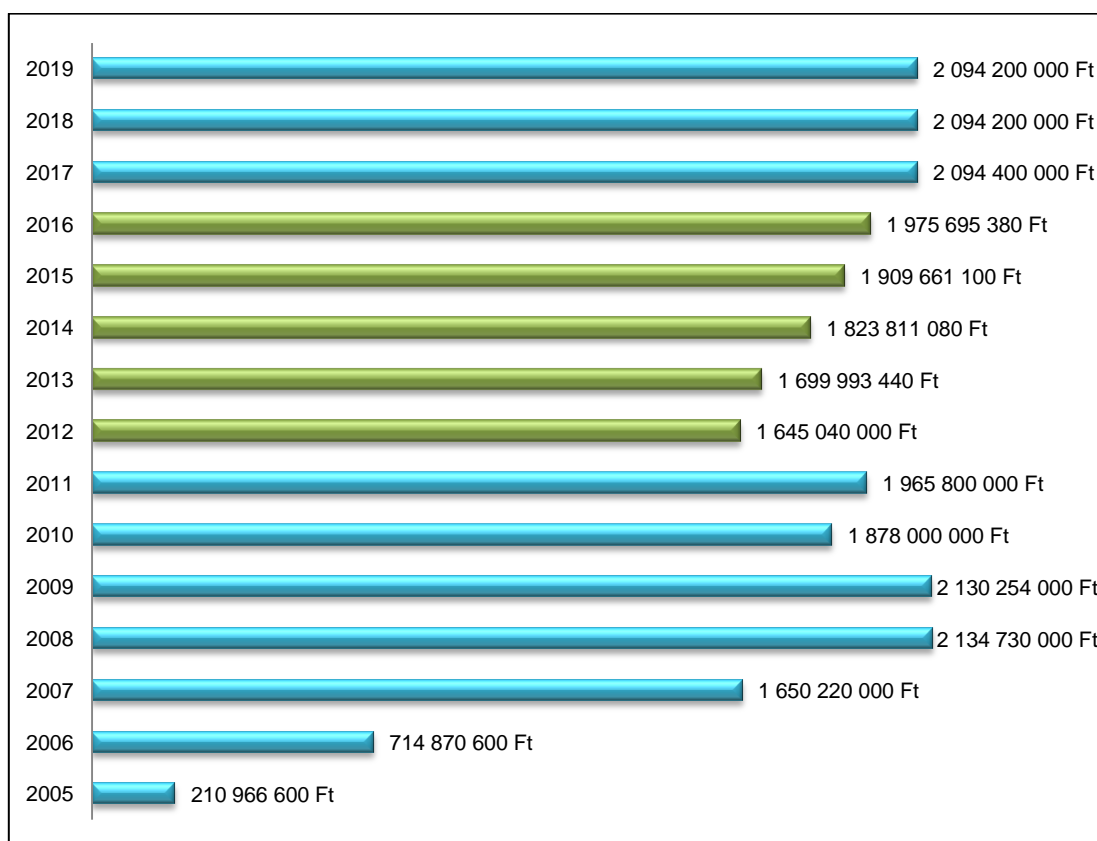
2018-ban a Kormány a magyar vidék fejlesztése és fejlődése érdekében létrehozta a Magyar Falu Programot, amihez javaslat készült az 5000 fő alatti kistelepüléseken lévő könyvtári terek megújítására, ami végül nem került a 2019. évi pályázatok fejlesztendő területe közé. A 2020. évi kiírás előkészítésekor a könyvtári terület a fejlesztési kérését ismét megfogalmazta.

A települési nyilvános könyvtárat fenntartó önkormányzatok számára elérhető további költségvetési támogatás a könyvtári érdekeltségnövelő támogatás. A Kult. tv. 64. § (2) bekezdés a) pontja szerint nyilvános könyvtárat fenntartó települési önkormányzatot vissza nem térítendő támogatás illeti

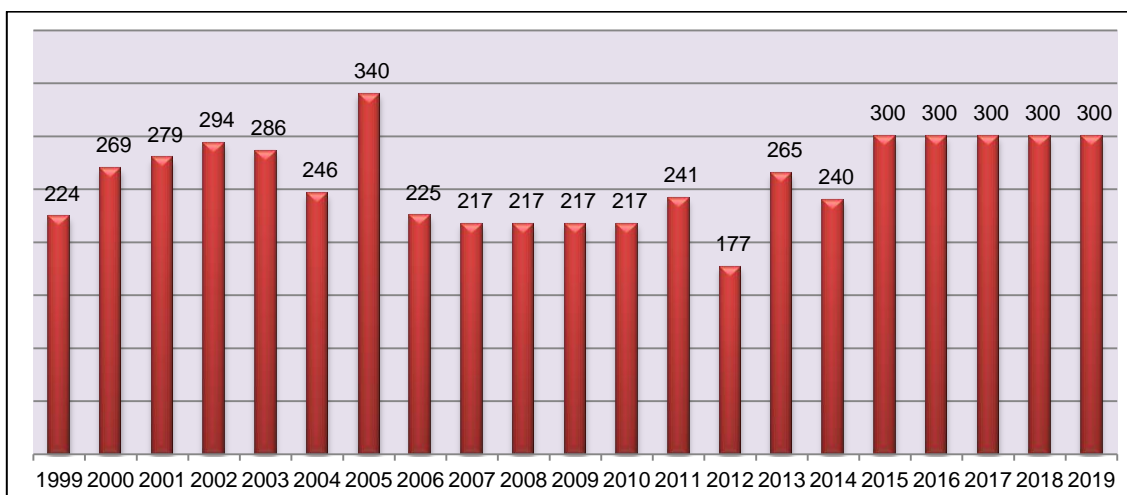
meg a települési nyilvános könyvtár állománygyarapítására és a támogatás maximum 30%-a fordítható a nyilvános könyvtár technikai, informatikai, műszaki eszközeinek, berendezési tárgyainak gyarapítására (15. ábra).

A támogatás összegét a települési nyilvános könyvtárat, illetve megyei hatókörű városi könyvtárat fenntartó önkormányzatok által az adott évben a saját bevételeik terhére biztosított állománygyarapításra fordított összegek arányában kell megállapítani.

A támogatási összeg változása mellett a támogatást igénylő települések száma évről évre változik, sőt a fenntartói támogatások évenként változása miatt nagyon heterogén. A támogatott települések számának csökkenése jelzi a könyvtári szolgáltatási formák struktúrájának változását. A kistelepülések önkormányzatai 2005 óta, majd 2013 óta a megyei hatókörű városi könyvtárak révén a költségvetésben meghatározott „mozgókönyvtári” normatíva igénybevételével biztosítják a lakosság könyvtári ellátását, ezért az érdekeltségnövelő támogatásban nem részesülhetnek.

14. ábra Kistelepülési könyvtári ellátás támogatása (2005-2019)

15. ábra Könyvtári érdekltség-növelő támogatás 1999–2019
A támogatási összeg évenkénti változása (m Ft)

A KSZR-hez csatlakozott települések és a támogatás összegének növekedése miatt az egy települési könyvtárra jutó támogatás ma már eléri a saját bevételből állománygyarapításra fordított összeg kb. 35%-át. 2014-ben a könyvtári érdekltség-növelő támogatás szakmai támogatásának adott évi szabályait a 9/2014. (II. 3.) EMMI rendelet tartalmazta, majd 2015-től a költségvetési törvénybe került átültetésre a könyvtári érdekltség-növelő támogatás valamennyi, a felhasználásra vonatkozó előírása.

Emellett a központi költségvetés 2016 óta ismét támogatja a kulturális szakemberek továbbképzését évi 120 millió Ft-tal. Ennek révén a könyvtári terület 30 millió támogatásban részesül a szakemberek tudásának fejlesztése érdekében. Ezt a forrást a Könyvtári Intézet és 2019-ben már az egyik megyei hatókörű városi könyvtár (Debrecen) is felhasználhatta.

Kiemelendő továbbá egy új támogatás megjelenése, ami 2019–2021. időszakra a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia megvalósítását támogatja. 2019. évben 1500 millió Ft, 2020. évben pedig 800 millió Ft áll a négy közgyűjteményi terület digitalizálási, tartalomfejlesztési, aggregációs feladatainak az ellátására. 2019. évben a könyvtári terület 420 millió Ft támogatásban részesült.

Új lehetőségek a könyvtárak támogatásainak bővítésére:

- a jelenlegi központi és EU-s támogatási valamint pályázati rendszer újrarendelése;

- a központi költségvetésben többletforrások igénylése – mintaprojektek és infrastrukturális fejlesztések támogatása, az országos könyvtári szolgáltatások megerősítése – feladatellátás átalakítása;
- fenntartói támogatások bővülése;
- a feladatfinanszírozás új útjainak feltérképezése;
- új kulturális tevékenységet támogató adó létrehozása, amely szintén visszaforgatható;
- az EU-s forrásokból nem részesülő régiók állami kompenzációja;
- új EU-s források bevonása – nemzetközi projektek feltérképezése;
- egyéb bevételek bővítése – kreatív szolgáltatások, tartalomszolgáltatás új útjai, információ-újrahasznosítás;
- a gazdasági élet mecenatúrája – piaci szereplők megszólítása – TAO-kiterjesztés – piacképes szolgáltatások kialakítása.

Összegzés

A könyvtárak 10–20 év támogatási forrásainak áttekintése során különböző tendenciák rajzolódtak ki. Megállapítható, hogy Magyarország gazdasági, így költségvetési helyzete hatással van a könyvtári támogatások alakulására. Emellett látható, hogy szükséges egy közösen kialakított szakmai, fejlesztési stratégia kialakítása, amely feltárja a különböző típusú könyvtárak társadalmi beágyazottságának és működésének jelenlegi helyzetét, eltérő vagy éppen megegyező innovációs igényeit és megfogalmazza azokat a beavatkozási ponto-

kat, amelyek ennek a jelentős hatású és számos-ságú rendszernek, a könyvtári rendszernek a fejlődését segíti elő, aminek célja a magyarság tudásának és identitásának erősítése, minél szélesebb körben történő megszólítása. Ennek támogatásához projektszintű és rendszerszintű fejlesztési elemek létrehozása is szükségessé válik.

Hivatkozások

- 1 <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/magyarorszagikonnyvtarak-statisztikai-adatai-es-mutato-1998-2018-az-iskolai> és <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/minden-konyvtar-minden-adata-2018>
- 2 <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/minden-konyvtar-minden-adata-2018>
- 3 <https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/minden-konyvtar-minden-adata-2018>
- 4 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> 2020. 01.14.
- 5 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> 2020. 01.14.
- 6 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> 2020. 01.14.
- 7 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> 2020. 01.14.
- 8 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv> 2020. 01.14.
- 9 EUROSTAT= <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00001/default/table?lang=en>
- 10 BIZOTTSÁGI SZOLGÁLATI MUNKADOKUMENTUM:2019. évi országjelentés – Magyarország = https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-hungary_hu.pdf
- 11 Közvetlen Brüsszeli Források = <https://www.palyazatokmagyarul.eu/>
- 12 Emberi Erőforrás Támogatáskezelő = <http://www.emet.gov.hu/>

- 13 Tendernews = <https://www.tendernews.com/tenders/latest-tender/digital-library.html>
- 14 az Országos Tudományos Kutatási Alprogramokról szóló 1997. évi CXXXVI. törvény: <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99700136.TV>
- 15 Szabályozás: az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerről 73/2003. (V.28.) Korm. rendelet
- 16 „66. § A megyei hatókörű városi könyvtár a megye egész területére vonatkozóan az 55. § (1) bekezdésében és a 65. § (2) bekezdésében foglaltakon túl állami feladatként
 - a) ellátja a megyei kötelempéldányokkal, a digitalizálással, a gyűjteményét feltáró elektronikus katalógus építésével kapcsolatos feladatokat,
 - b) szervezi a területén működő könyvtárak együttműködését,
 - c) végzi és szervezi a megye nemzetiséghez tartozó lakosainak könyvtári ellátását,
 - d) a települési könyvtárak tevékenységét segítő szolgáltatásokat nyújt,
 - e) szervezi a megyében működő könyvtárak statisztikai adatszolgáltatását,
 - f) végzi az iskolán kívüli könyvtári továbbképzést és szakképzést,
 - g) működteti a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert, szervezi a könyvtári, információs és közösségi helyek részvételét a kulturális alapellátás kiterjesztésében,
 - h) megállapodás alapján biztosítja a települési önkormányzatok számára a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott feladatainak ellátását a 64. § (3) bekezdése szerinti könyvtári, információs és közösségi helyen,
 - i) koordinálja a települési könyvtárak fejlesztését, ennek keretében javaslatot tesz a megyében működő városi könyvtárak és a települési nyilvános könyvtárak fenntartóinak a könyvtár fejlesztésére a miniszter rendeletében meghatározott szakmai követelmények érvényesítése érdekében,
 - j) koordinálja a települési könyvtárak minősítésének előkészítését,
 - k) ellátja az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerről szóló kormányrendeletben a szolgáltató könyvtár számára meghatározott feladatokat,
 - l) évente két alkalommal a könyvtári szolgáltatások megvalósításával kapcsolatos információs szakmai műhelynapot szervez a megyében lévő városi könyvtárak könyvtárosai számára,
 - m) ellátja a helyismereti dokumentumok elektronikus hozzáférhetővé tételével kapcsolatos feladatokat,
 - n) elektronikus formában megőrzi és hozzáférhetővé teszi a települési könyvtárak éves szakmai beszámolóját és munkatervét.” = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.tv#bj178id7e91>

- ¹⁷ A települési önkormányzatok által fenntartott muzeális intézmények szakmai támogatásának 2013. évi szabályairól szóló 40/2013. (VI. 7.) EMMI rendelet: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/Mk13091.pdf>
- ¹⁸ A települési önkormányzatok könyvtári, közművelődési és múzeumi feladataihoz nyújtott támogatások részletes szabályairól szóló 5/2014. (I. 24.) EMMI rendelet: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=166419.257858

Irodalom

2005. évi CLIII. törvény a Magyar Köztársaság 2006. évi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500153.TV
2006. évi CXXVII. törvény a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0600127.TV
2007. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2008. évi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700169.TV
2008. évi CII. törvény a Magyar Köztársaság 2009. évi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0800102.TV
2010. évi XCVIII. törvény a Magyar Köztársaság 2009. évi költségvetésének végrehajtásáról = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000098.TV
2009. évi CXXX. törvény A Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetéséről = <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk09179.pdf>
2010. évi CLXIX. törvény a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről = <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1000169.TV>
2011. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről = <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1100188.TV>
2012. évi CCIV. törvény Magyarország 2013. évi központi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200204.TV#lby0ideafe
2013. évi CCXXX. törvény Magyarország 2014. évi központi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300230.TV

2014. évi C. törvény Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400100.TV

2015. évi C. törvény Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről = http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1500100.TV

2016. évi XC. törvény Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600090.tv>

2017. évi C. törvény Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700100.TV>

2018. évi L. törvény Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről = <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1800050.tv>

2019. évi LXXI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről = <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1900071.TV>

Indul a Magyar Falu Program = <https://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/magyar-falu-program>

Nemzeti Kulturális Alap: <http://www.nka.hu/rolunk/nka>

Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs (NKFI) Hivatal: <http://nkfih.gov.hu/>

Nemzeti Civil Alap: <http://www.nca.hu/?page=tender/list>

Széchenyi 2020: <https://www.palyazat.gov.hu/>
https://www.palyazat.gov.hu/korabbi_fejlesztési_programok
https://www.palyazat.gov.hu/uj_szechenyi_terv1
https://www.palyazat.gov.hu/szechenyi_2020
https://www.palyazat.gov.hu/2014_2020_as_operatív_programok_társadalmi_egyeztetese
<https://www.palyazat.gov.hu/node/33898>
https://www.palyazat.gov.hu/fejlesztési_informaciok

Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok: <http://www.otka.hu/>

Beérkezett: 2020. I. 16-án.

Sörény Edina

az ELTE BTK Irodalomtudományi
Doktori Iskola Könyvtártudományi
doktori program doktorandusza.
E-mail: sorenye@gmail.com